

ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ В СВІТЛІ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ

Назарук О. І.

Необхідність протидії тяжким злочинам, які вчиняються на території України та викликають занепокоєння цього міжнародного співтовариства, зумовила пошук шляхів взаємодії з Міжнародним кримінальним судом (далі – МКС). Важливим викликом для правової системи нашої держави стало запровадження діяльності МКС в Україні після початку повномасштабної війни. Зокрема, відповідним Законом України № 2236-IX від 3 травня 2022 року було доповнено положення Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) окремим розділом IX-2 «Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом». Такі законодавчі зміни покликані були забезпечити співробітництво з МКС з метою притягнення до кримінальної відповідальності та покарання осіб, які вчинили злочини на території України, що підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду.

МКС не замінює національні судові органи, не має повноважень національних судів, не виключає їх юрисдикції, а лише доповнює національні системи кримінального правосуддя. Основна функціональна спрямованість діяльності МКС – це підсилення національної спроможності України щодо розслідування та розгляду найтяжчих міжнародних злочинів [5, с. 166].

Однак, можливість діяльності МКС на території нашої держави обумовлено було не лише внесенням вказаних вище законодавчих змін, але й необхідністю ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду, що викликало чимало дискусій.

Зокрема, ще у 2001 році Конституційний Суд України надав висновок у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Римського статуту Міжнародного кримінального суду Конституції України (справа про Римський статут від 11 липня 2001 р.). Згідно цього висновку Римський Статут Міжнародного кримінального суду був визнаний таким, що не відповідає Конституції України.

Зокрема, у висновку вказувалося, що в ст. 1 Статуту йдеться про те, що МКС є постійним органом, уповноваженим здійснювати юрисдикцію щодо осіб, відповідальних за найсерйозніші злочини, які викликають стурбованість міжнародного співтовариства, водночас наголошується, що цей Суд доповнює національні органи кримінальної юстиції. На відміну від міжнародних судових органів, передбачених ч. 4 ст. 55 Конституції України, які за своєю природою є допоміжними засобами захисту прав і свобод людини і громадянина, МКС доповнює систему національної юрисдикції. Можливість такого доповнення судової системи України не передбачена розділом VIII "Правосуддя" Конституції України. Це дає підстави для висновку, що абзац десятий преамбули та ст. 1 Статуту не узгоджуються з положеннями ч. 1, 3 ст. 124 Конституції України, а тому приєднання України до цього Статуту відповідно до ч. 2 ст. 9 Конституції України можливе лише після внесення до неї відповідних змін [2].

Наступним кроком стало внесення змін до Конституції України Законом України № 1401-VIII від 2 червня 2016 року. Згідно цих новел законодавства Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду [3].

Водночас, необхідність ратифікації Римського статуту була обумовлена не лише суспільно-політичними подіями в нашій країні, але й зобов'язаннями України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом (ст. 8).

Логічним завершенням вказаного вище процесу стало прийняття Верховною Радою України 21 серпня 2024 року Закону України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» [4]. Ця ратифікація була важлива та необхідна для правової системи України, оскільки забезпечила: підсилення діяльності національних органів в сфері розслідування та притягнення винних осіб до відповідальності за найтяжчі злочини, активну участь України в формуванні та діяльності Міжнародного кримінального суду, а також можливість впливати на внесення змін до власне Римського статуту.

Однак, слушно зазначає Ахтирська Н., що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства. Згідно Римського статуту МКС доповнює національні системи кримінального правосуддя (ст. 1); він має міжнародну

правосуб'єктність (ч. 1 ст. 4); може здійснювати свої функції та повноваження на території будь-якої держави-учасниці і, за спеціальним погодженням, на території будь-якої держави (ч. 2 ст. 4), тобто діє принцип екстериторіальності, який не знайшов свого унормування у кримінальному процесуальному законодавстві [1, с. 48]. Таким чином, запровадження діяльності МКС та ратифікація Римського статуту ставить нові вимоги перед правовою системою України та вимагає наступні кроки: узгодження діяльності МКС в системі судів, що здійснюють кримінальне правосуддя, вдосконалення кримінального процесуального законодавства з цих питань, налагодження механізмів взаємодії (співробітництва) між національними судами та МКС.

Література

1. Ахтирська Н. Імплементация положень Римського статуту в національне законодавство України: політичні зобов'язання та правові шляхи вирішення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2023. Вип. 4. С. 42-52.
2. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) від 11 липня 2001 № 3-в/2001 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01#Text> (дата звернення 10.09.2024).
3. Про внесення змін до Конституції (щодо правосуддя): закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#n2> (дата звернення 10.09.2024).
4. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього від 21 серпня 2024 року № 3909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-IX#Text> (дата звернення 10.09.2024).
5. Смирнов М. Як ратифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду може вплинути на розслідування злочину агресії Росії проти України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип.6. С. 164-169.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КОНВЕНЦІЇ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЇЇ СТАТТЕЮ 6

Полетило П. С.

Науковий керівник: к.ю.н., доц. З. В. Зарядюк

Безпосередньо спрямованими на практику судочинства є тлумачення ЄСПЛ особливостей застосування норм Конвенції [1]. Підтвердженням слугує прецедент: «Згідно з практикою Суду, хоча основна мета ст. 6 стосовно розгляду кримінальних справ полягає в забезпеченні справедливого судового розгляду “судом”, компетентним встановити обґрунтованість “будь-якого... кримінального обвинувачення”, це не означає, що ця стаття не стосується досудового провадження. Таким чином, вимоги ст. 6 (зокрема п. 3) можуть також бути застосовними ще до того, як справу направлено на розгляд суду, якщо – і тією мірою, якою – недотримання таких вимог на самому початку може серйозно позначитися на справедливості судового розгляду [2, п. 36]. Момент, з якого ст. 6 застосовується в “кримінальних” справах, також залежить від обставин самої справи, оскільки провідне місце, яке займає в демократичному суспільстві право на справедливий судовий розгляд, спонукає Суд віддавати перевагу “матеріально-правовій”, а не “формальній” концепції “обвинувачення” у значенні п. 1 ст. 6» [3].

Суд вважає, що основним його завданням за ст. 6 Конвенції є оцінка загальної справедливості кримінального провадження [4, п. 101]. Іншим прецедентом Суд наголошує, що «відповідність вимогам справедливого судового розгляду має перевірятись в кожній справі з огляду на розвиток провадження в цілому, а не на основі ізольованого розгляду одного конкретного аспекту чи окремого випадку»[5, п. 55; 6, п. 251]. На його думку, «це є кінцевою метою різних критеріїв, розроблених для вивчення розмаїття питань, пов'язаних з конкретними правами, гарантованими п. 3 ст. 6 Конвенції» [4, пп. 116, 118]. Можна стверджувати, що кінцевою метою процесуальних правил і є забезпечення загальної справедливості кримінального провадження з питань, пов'язаних із конкретними правами, гарантованими нормами Конвенції.

Здійснюючи оцінку загальної справедливості провадження, Суд «бере до уваги, у разі необхідності, мінімальні права, перелічені в ст. 6 §3, які є прикладами вимог справедливого судового